

ПОГЛИБЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ЗНАННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОМИСЛОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ» В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

За умов відкритої економіки, промисловий потенціал має протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн. У ринковій системі господарювання у цій категорії знаходять своє відображення економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові та інші можливості окремого підприємства, галузі чи країни в цілому.

У статті проаналізовано трансформацію підходів до оцінки та формування промислового потенціалу у контексті забезпечення конкурентоспроможності та, на основі проведеного дослідження, запропоновано нове визначення промислового потенціалу, що має сприяти вирішенню проблем пов'язаних з його реалізацією та забезпечить зростання добробуту громадян.

Ключові слова: глобалізація, індустрія, конкурентоспроможність, потенціал, промисловий потенціал, промисловість, промислова політика.

О.І. Kuts, sen. res. worker,
Food Resources Institute of NAAS

DEEPENING OF THEORETICAL KNOWLEDGE OF THE DEFINITION OF «INDUSTRIAL POTENCIAL» IN THE CONTEXT OF IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF THE FOOD INDUSTRY

In the open economy industrial potential has to resist international competition both in domestic market and foreign markets. Under the market economic system economic, scientific, technical, industrial, organizational, managerial, marketing and other features of a separate company, industry or country are reflected in this category.

The article analyzes the transformation of approaches to evaluation and formation of industrial potential in the context of competitiveness and a new definition of industrial potential is proposed basing on this study the said definition being likely to promote solving problems connected with its implementations and to provide improving of citizens' welfare.

Key words: globalization, industry, competitiveness, potential, industrial potential, industry, industrial policy.

А.И. Куць, старш. науч. сотр.,
Институт продовольственных ресурсов НААН

УГЛУБЛЕНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ ДЕФИНИЦИИ «ПРОМЫШЛЕННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ» В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ»

В условиях открытой экономики промышленный потенциал должен противостоять международной конкуренции на собственном рынке и рынках других стран. В рыночной системе хозяйствования в данной категории находят свое отражение экономические, научно-технические, производственные, организационно-управленческие, маркетинговые и другие возможности отдельного предприятия, отрасли или страны в целом.

В статтє произведен анализ трансформації подходов к оценке и формированию промышленного потенциала в контексте обеспечения конкурентоспособности и, на основе проведенного исследования, предложено новое определение промышленного потенциала, что будет способствовать решению проблем связанных с его реализацией и обеспечит рост благосостояния граждан.

Ключевые слова: глобализация, индустрия, конкурентоспособность, потенциал, промышленный потенциал, промышленность, промышленная политика.

Постановка проблеми. Промисловий потенціал має важливе значення для забезпечення конкурентоспроможності країни, особливо у період глобалізації й реалізації курсу європейської інтеграції, а також для подолання кризових проявів, він відіграє провідну роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку України.

Для України, в умовах інтеграції і продовження курсу трансформаційних економічних перетворень та переходу на ринкові засади господарювання, комплексне дослідження і поглиблення теоретичного знання дефініції «промисловий потенціал» як економічної категорії та матеріальної основи продуктивних сил, стає особливо актуальним, оскільки його реалізація дала б можливість забезпечити високу конкурентоспроможність вітчизняної продукції, зокрема харчової промисловості, на рівні економічно розвинених країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження сутності промислового потенціалу, його оцінці та формуванню присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, таких як Л. Абалкін, В. Авдєєнко, К. Воблій, В. Вейц, І. Галиця, Ю. Донець, Н. Ігнатенко, С. Іщук, В. Котлов, Ю. Кіндзерський, О. Крехівський, Е. Лапін, О. Олексюк, Г. Рзаєв, І. Рєпіна, В. Руденко, С. Струмилін, О. Федонін, М. Якубовський та ін.

Більшість публікацій присвячені дослідженню потенційних можливостей потенціалу конкретного виду ресурсів, підприємства, галузі, регіону, країни або об'єднань країн, проте, до тепер не запропоновано єдиного формулювання сутності промислового потенціалу. У публікаціях дефініція «промисловий потенціал» розглядається переважно, як сукупність природних умов і ресурсів, запасів, цінностей та асоціюється з потужністю виробництва.

Мета статті - дослідити еволюцію поняття "промисловий потенціал" у відповідності до вимог часу і змін в економіці, а також та поглибити теоретичне знання дефініції в контексті підвищення конкурентоспроможності харчової промисловості.

Виклад основних результатів дослідження. Поняття конкурентоспроможність є одним з основних понять, які активно використовуються в теорії і практиці економічного аналізу. У широкому розумінні, конкурентоспроможність – це зумовлена економічними, соціальними і політичними чинниками позиція суб'єкта господарювання на внутрішньому та зовнішньому ринках. За умов відкритої економіки. вона може визначатися також, як його здатність протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн.

У ринковій системі господарювання в цій категорії знаходять своє відображення економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові та інші можливості окремого підприємства, галузі чи країни в цілому. Конкурентоспроможність означає можливість окремого суб'єкта випереджати свого суперника в досягненні визначених цілей на конкурентному ринку.

Існують різні підходи до класифікації конкурентоспроможності. Залежно від масштабів економічних об'єктів визначають конкурентоспроможність товару, підприємства, галузі та національної економіки. Усі виділені рівні дослідження конкурентоспроможності взаємозалежні й оцінка їх стану визначається передусім конкурентоспроможністю виробництва пропонованої продукції [8].

Конкурентоспроможність національної економіки та добробут країни значною мірою визначає її промисловий потенціал.

Ще у 18 столітті відомий французький правник та політичний мислитель Ш. Монтенск'є у своїй праці відмічав, що «багатство держави передбачає розвинену промисловість» [9].

Дійсно започаткування фабрично-заводського виробництва можна вважати промисловим переворотом та основою фундаменту процвітання сучасних провідних країн.

Понад триста років потому, на основі багаторічних досліджень норвезький економіст Е. Райнерт також відзначає, що «століттями термін «переробна промисловість» означав сполучення технологічного прогресу та зростаючої віддачі і недосконалої конкуренції», та стверджує, що саме на основі розвитку промисловості забезпечувався економічний успіх Англії, індустріалізація країн Європи, США, інших держав – закінчуючи нещодавнім злетом Кореї та Тайваню. Таку стратегію використовували усі багаті країни відмовившись від сировинних товарів з низькою доданою вартістю заради обробної промисловості, для якої характерна висока додана вартість. Звертається увага на важливість, нещодавно введеного у обговорення терміну «лотерея ресурсів» (англ. *commodity lottery*), оскільки характеристики товарів спроможні значним чином вплинути на формування економіки країни та визначати її потенціал щодо розвитку інновацій і недосконалої конкуренції, виходячи з того, що одні природні ресурси більше залучені до наукоємних галузей промисловості, ніж інші [13].

У цих умовах, для України особливо важливо забезпечити максимально ефективне використання наявного промислового потенціалу, щоб подолати виклики глобалізації світової економіки, досягти високого рівня технологічності, ефективності і конкурентоспроможності промисловості, увійти в коло економічно розвинених країн світу тощо.

Розв'язання цієї проблеми вимагає розширення змістовного наповнення промислового потенціалу як економічної категорії.

По відношенню до економіки, потенціал визначається як "сукупність економічних можливостей держави (групи держав), що можуть бути використані для забезпечення всіх її матеріальних потреб" [3].

У широкому розумінні потенціал (від лат. *potentia* – сила) визначає можливість, наявні сили, запаси, засоби, які можуть бути використані [16].

Досить часто категорії «потенціал» та «промисловість» ототожнюють з індустріальним фактором економічного розвитку і використовують як синоніми [6].

В Україні комплексне дослідження промислового потенціалу, як економічної категорії і матеріальної основи продуктивних сил стає особливо актуальним, оскільки його результати дали б можливість точніше визначити вектор розвитку промислового виробництва, обґрунтувати і запропонувати альтернативні варіанти побудови майбутньої моделі економіки. Економічна теорія, на жаль, до теперішнього часу не дала вичерпної відповіді щодо сутності промислового потенціалу.

Аналізуючи стан та перспективи національного промислового потенціалу, О. Крехівський відзначає, що - це комплексна економічна категорія. Його складниками є засоби виробництва, технології, висококваліфіковані спеціалісти, виробнича інфраструктура, які синергетично впливають один на одного.

Національний промисловий потенціал є підґрунтям для формування економіки інноваційного типу, а отже, у забезпеченні соціально-економічного розвитку України. Така роль потенціалу промисловості посилюється тим, що на її базі вирішується важливе завдання з підвищення конкурентоспроможності України в період глобалізації й реалізації курсу європейської інтеграції, а також в усуненні залишків кризових проявів [7].

Незважаючи на трансформацію підходів до визначення терміну промисловий потенціал, у працях наголос переважно робиться на ресурсній природі економічних можливостей підприємства окремих суб'єктів господарювання та країни в цілому.

Зокрема, у вітчизняній науковій літературі, наводиться частота вживання різних ознак поняття "потенціалу" за такою класифікацією: асоціація потенціалу із сукупністю природних умов і ресурсів, запасів, цінностей – 42 % випадків; асоціація потенціалу з потужністю виробництва (галузей), засобів, ресурсів країни, регіону – 18 %; асоціація з ресурсною, економічною, природною, регіональною характеристикою – 16 %; з можливістю виробничих сил досягти певного ефекту – 8 % [4].

Слід зауважити, що ресурсний підхід, незважаючи на перевагу у вживанні, навряд чи може дати вичерпне визначення промислового потенціалу. Як приклад можна навести кризовий стан справ у цукровій, спиртовій та деяких інших галузях вітчизняної харчової і переробної промисловості.

Недостатня розробка теоретичних і практичних аспектів промислового потенціалу дещо ускладнює стратегічне управління промисловим розвитком, зокрема, процесами формування структурного, технологічного, ресурсного та інноваційного вигляду галузі.

Промисловість як галузь складається з багатьох видів економічної діяльності. Її структура відіграє визначальну роль у формуванні багатоміжклатурного промислового виробництва, створюючи можливості задоволення різноманітних потреб економіки у відповідних видах промислової продукції і послуг. Крім того, структура виробництва значною мірою впливає на загальний рівень ефективності промислового потенціалу. Через те, що окремі види діяльності мають істотні розбіжності за рівнем ефективності – як через об'єктивні (ресурсні, технологічні, кон'юнктурні), так і суб'єктивні (маркетинг, інформація, управління) чинники – їхні структурні пропорції стають фактором зростання або зменшення загальної ефективності промислового виробництва, що власне і відбувається в українській промисловості [5].

За даними ООН, у 1992 році Україна займала 42 місце у світі за рівнем людського розвитку й була віднесена до групи промислово розвинених країн. Її промисловість мала диференційовану галузеву структуру, в якій провідна роль належала машинобудуванню (близько 50 % валового внутрішнього продукту країни), розгалужену систему промислових вузів і центрів. Незважаючи на різке падіння виробництва в 90-х роках, впродовж останніх двох років, промисловість продовжує відігравати провідну роль у господарському комплексі України [11].

Серед основних галузей української економіки слід виділити харчову промисловість, як складову агропромислового комплексу України.

В Україні забезпечення сталого, ефективного, збалансованого і пропорційного розвитку харчової промисловості є одним з головних завдань державної економічної політики, реалізація якого виступає основною умовою не тільки задоволення потреб внутрішнього ринку в продовольчих товарах, а й, за наявності відповідних можливостей, формування потужного експортного потенціалу. Водночас радикальні трансформації, що відбуваються в економіці України, зумовлюють необхідність максимального використання всіх резервів підвищення ефективності розвитку харчової промисловості. Нові економічні умови, що полягають у формуванні і становленні ринкової системи господарювання, наданні господарської самостійності підприємствам та регіонам, сприяють усвідомленню об'єктивної необхідності подолання галузевого, відомчого підходу до розвитку харчової індустрії, зумовлюють необхідність поглибленої уваги і врахування економічних можливостей та інтересів розвитку харчової промисловості України [2].

Харчова промисловість є одним із системоутворюючих елементів національної економіки та міцно утримує провідне місце в структурі промислового виробництва країни. За обсягом реалізованої промислової продукції у 2015 році галузь займала перше місце серед усіх галузей промисловості з часткою 22,6 % в загальному обсязі промислового виробництва України.

Однак, останнім часом скорочуються темпи приросту обсягів виробництва вітчизняних продуктів харчування.

Ситуація значно ускладнилася у зв'язку із анексією АР Крим та проведенням антитерористичної операції на Сході країни. Лише за підсумками 2015 року випуск продукції скоротився більше ніж на 11 % [12].

На нашу думку, окрім впливу військових дій та окупації частини території країни, до основних проблемних питань конкурентоспроможного розвитку харчової галузі слід віднести: високі енерговитрати вітчизняних підприємств на виробництво продукції; недосконалу систему державного контролю за безпечністю продукції, її якістю та цінами; необхідність зменшення імпортозалежності галузі – від енергоресурсів, харчових добавок, зарубіжного обладнання.

Державне регулювання виробництва продовольчих товарів потребує якісного інструментарію для ефективної реалізації його цілей, вибір якого зумовлюється обраною стратегією регулювання, сучасним станом та перспективами розвитку галузі [10].

Для реалізації вітчизняного промислового потенціалу важливо відшукати важелі для реалізації сучасної промислової політики з урахуванням актуальних змін, розвитку постіндустріального суспільства, що неодмінно потребує уточнення дефініції «промисловий потенціал», зокрема і стосовно харчової індустрії.

В економіці постіндустріального суспільства пріоритет переходить від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя. Крім того, відбуваються зміни в структурі зайнятості і у факторах виробництва. Основною професійною групою стає клас технічних спеціалістів, а впровадження нововведень залежить переважно від досягнень теоретичного знання, передусім фундаментальних досліджень.

У сучасному ринковому середовищі можливість використання інформаційних ресурсів є вирішальною для ефективного управління. За оцінками фахівців, в економіці розвинених країн інформаційна складова виробництва сягає 60-70 % від загальної вартості створеної продукції. Тому ключовим завданням управління стає розробка ефективного механізму визначання потреби, одержання, постійного аналізу інформаційних ресурсів [15].

Виходячи з визнання за промисловим потенціалом суспільної місії із забезпечення потреб країни у відповідних видах продукції і послуг, і враховуючи те, що виробничий апарат, що безпосередньо створює матеріальні блага, знаходиться на конкретних підприємствах, Ю. Кіндзерський пропонує розглядати категорію промисловий потенціал, принаймні, з двох методологічних позицій:

перша – як споживчий потенціал за сумою потенціалів підприємств промисловості, що забезпечують поточний споживчий попит на промислову продукцію і послуги;

друга – як відтворювальний потенціал системи, яка має дієві економічні, соціальні та інституціональні важелі розширеного відтворення і ефективного використання виробничого потенціалу підприємств для забезпечення зростаючих потреб суспільства

На основі існуючого теоретичне підґрунтя і власних досліджень Ю. Кіндзерський пропонує визначити категорію «промисловий потенціал» в умовах постіндустріального суспільства як системне явище, що характеризує можливість галузі виконувати свою суспільну місію із задоволення різноманітних потреб суспільства в продукції і послугах, природа яких пов'язана зі здійсненням промислової діяльності, використовуючи переважно інформаційні наукоміські технології та широко спираючись на досягнення фундаментальної науки і рівень суспільних знань.

Промисловий потенціал - це досить динамічна категорія, яка змінюється, з одного боку, залежно від потреб суспільства, а з іншого - від рівня ресурсного, технологічного та інституціонального забезпечення його розвитку.

В основу розвитку промислового потенціалу покладається принцип суспільних інтересів, тому найбільш прийнятною критеріальною ознакою його можливостей буде рівень задоволення потреб суспільства. Залежно від цього промисловий потенціал, як системне утворення і елемент державного управління, отримує коригуючий імпульс, який має

адаптувати складові елементи потенціалу (структуру виробництва, ресурси, інституціональні умови і технології) до зростаючих потреб суспільства і забезпечити їх задоволення [6].

Виходячи із системного характеру промислового потенціалу, всі його елементи мають бути налаштовані на виконання цієї суспільної місії.

Деякі пояснення щодо першопричини проблем, які сьогодні Україна має з реалізацією наявного промислового потенціалу, можна зрозуміти, якщо відійти від вже традиційної класичної економічної теорії, яка заохочується Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та міжнародними фінансовими організаціями.

Зокрема Й. Шумпетер відзначає, що завжди необхідно починати з задоволення потреб, бо вони – кінцева мета усякого виробництва [17].

Виробляти - означає комбінувати доступні матеріали й сили. Разом з тим, здійснення нових комбінацій визначає розвиток і охоплює такі п'ять випадків: запровадження нового товару; запровадження нового методу виробництва; відкриття нового ринку; відкриття нового джерела постачання сировини чи напівфабрикатів; реорганізація якої-небудь галузі промисловості, наприклад, створення монопольного положення чи підлив монопольного положення.

Для впровадження нових комбінацій необхідна особлива функція – підприємницька діяльність, яку в умовах ринкової економіки необхідно розглядати у складі промислового потенціалу.

Лише сила конкуренції між товарами чи індивідами визначає належне кількісне вираження усіх категорій вартості. Проте у неринковій економіці другого виду конкуренції немає.

У зв'язку з цим, у процесі переходу до ринкової економіки в економічному кругообігу нашої держави утворився «підприємницький вакуум», який, як ми бачимо, особливо проявляється у кризові періоди.

Індивідів, функція яких полягає у втіленні нових комбінацій, називають «підприємцями», проте таке визначення охоплює не всіх директорів компаній, менеджерів чи промисловців, які можуть просто керувати бізнесом, або ж продавців на сучасних ринках, а лише тих, хто реально виконує підприємницьку функцію.

Наприклад І.М. Репіна визначає підприємницький потенціал, як сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, технічних, фінансових, інноваційних і т.п.), навичок і можливостей керівників, спеціалістів та інших категорій персоналу щодо виробництва товарів, здійснення послуг (робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства [14].

Проте, підприємницька функція не знаходиться над промисловим потенціалом, а функція підприємця полягає в тому, щоб комбінувати виробничі фактори, зводити їх разом, і, таким чином, формувати промисловий потенціал. Індивід лише тоді є підприємцем, коли він, власне, «втілює нові комбінації», і втрачає цей статус, щойно розбудовує свій бізнес і переходить просто до керування ним, подібно до інших людей.

Підприємець – це не професія і, зазвичай, не тривалий статус, підприємці не утворюють соціального класу в строгому сенсі, як, наприклад, землевласники, капіталісти чи робітники.

Слід зауважити, що у процесі роздержавлення державного майна нові власники не отримали разом з власністю і підприємницької якості.

Спроможність втілення нових комбінацій – це особлива функція й перевага значно меншої групи людей, ніж всі ті, хто «об'єктивно» має таку змогу. Тому підприємці – це особливий тип суб'єктів, а їхня поведінка – рушійна сила великої кількості важливих явищ, які безпосередньо формують промисловий потенціал.

Тлумачний словник української мови трактує потенціал саме як «приховані здібності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть бути використані за певних умов» [1].

У соціалістичній економіці впровадження нових комбінацій відбувається переважно через застосування сили наказу та з виділенням відповідного обсягу державних капітальних вкладень.

Хоч у ринковій економіці держава і може відігравати певну роль, але, переважно, розвиток забезпечується підприємцем за рахунок збільшення купівельної спроможності, тобто залучення капіталу, який також слід вважати необхідною складовою промислового потенціалу.

«Капітал – це не що інше, як важіль, з допомогою якого підприємець підпорядковує собі конкретні потрібні йому блага, й засіб переводити виробничі чинники в нові ділянки застосування чи диктувати новий напрям виробництва. Це єдина функція капіталу, яка вичерпно характеризує місце капіталу в економічному організмі», зазначає Й. Шумпетер, «капітал підприємства також не є сукупністю усіх благ, які служать його цілям, бо капітал протистоїть світу благ. Блага купують за капітал – «капітал інвестують у блага» – але сам цей факт передбачає визнання, що його функція відрізняється від функції куплених благ. Функція останніх полягає в служінні виробничим цілям згідно зі своїми технічними властивостями. Функція ж капіталу полягає в забезпеченні підприємця засобами виробництва» [17].

Капітал не бере безпосередньої участі у виробництві, його не «перероблюють», він виконує завдання, до завершення якого технічний процес виробництва не може початися, зробивши можливим втілення нових комбінацій та розвиток.

Таким чином, капітал – це один із факторів промислового потенціалу, потрібний для виробництва в ринковій економіці, який стоїть між підприємцем і світом благ. Капітал складається із інституційних, логістичних, технологічних, структурних та ресурсних елементів. Схематично складові промислового потенціалу зображено на рис. 1.

Рис. 1. Складові промислового потенціалу

Також, Й. Шумпетер зауважує, що капітал стає явищем розвитку лише тоді, коли соціальним процесом не керує центральний орган влади.

Таким чином, навряд чи варто очікувати, що представник вугледобувної або газодобувної компанії, очоливши міністерство енергетики, буде розвивати виробництво та ринок споживання альтернативних джерел енергії. Також сумнівно, що керівник агрохолдингу, очоливши аграрне відомство, стане нарощувати виробництво аграрної продукції сімейними фермерськими господарствами, чи, скажімо, керівник структурного підрозділу такого відомства, який донедавна займався імпортом продуктів харчування та харчових добавок, стане реально опікуватися імпортозаміщенням і розвитком вітчизняної промисловості.

На початку нового століття передбачалося, що вступ України до Світової організації торгівлі дозволить наблизити показники рівня життя українців до стандартів розвинених країн. Аналогічні надії покладаються і на Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, складовою якої є повна та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Для того щоб Україна дійсно отримала реальну користь від взятих на себе договірних зобов'язань, необхідно зрозуміти, чому наявний, за твердженнями різних експертів, високий промисловий потенціал, поки що не вдається реалізувати та забезпечити зростання добробуту громадян країни. Модель соціально-економічного розвитку на основі промислового потенціалу відображено на рис. 2

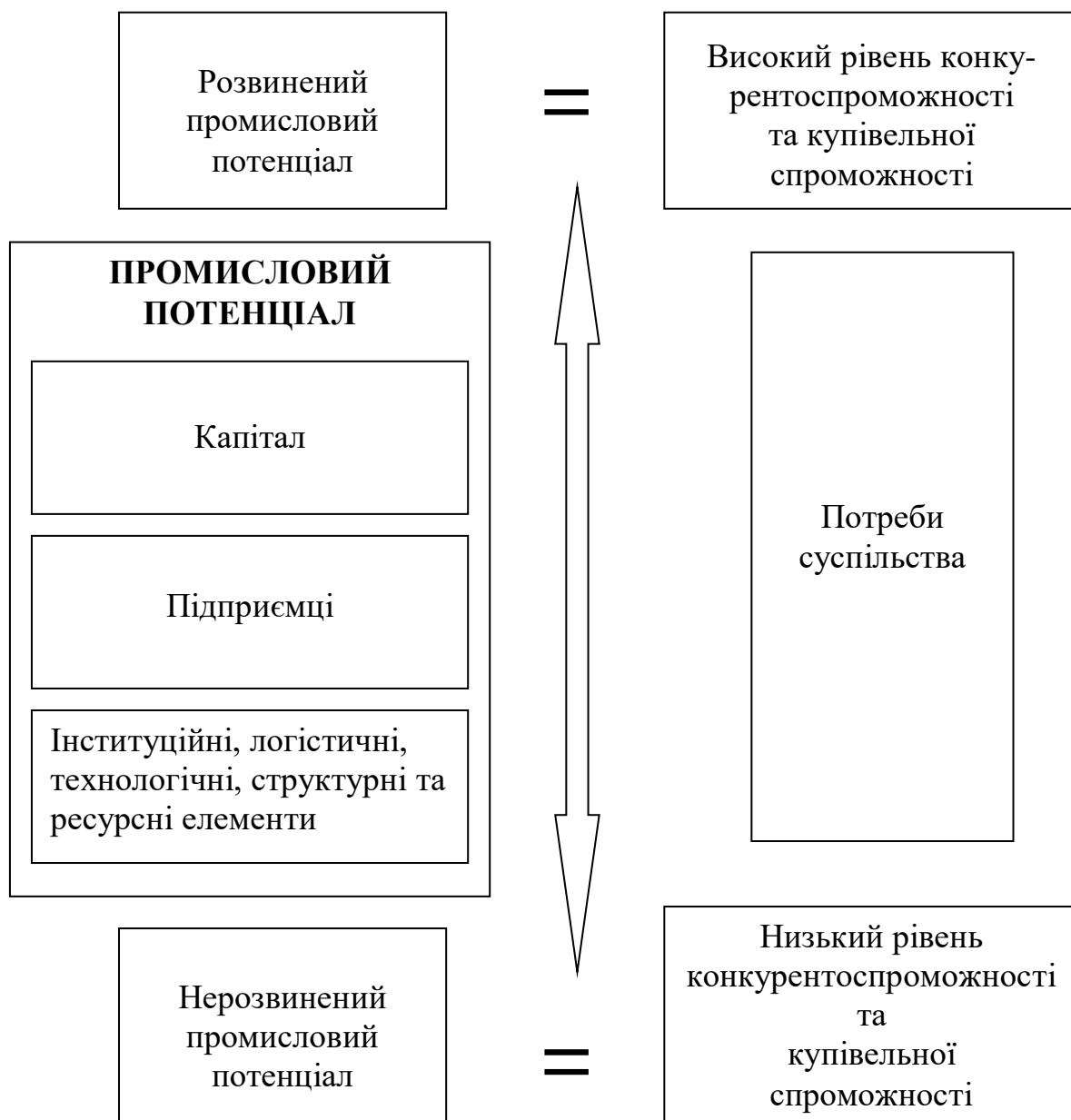

Рис.2. Модель соціально-економічного розвитку на основі промислового потенціалу

Промислова політика України має відповідати принципам Всесвітньої організації торгівлі, які базуються на тому, що необхідно надати волю потенціалу економіки без кордонів вирівняти відносини між країнами і регіонами, забезпечити відповідність вимогам Міжнародного валютного фонду, Світового банку та міжнародних фінансових організацій.

Поряд з цим, державні інституції та вітчизняні суб'єкти господарювання мають активно впроваджувати досвід індустріально розвинених країн світу для того, щоб максимально ефективно використовувати та розвивати власний промисловий потенціал, як основний фундамент процвітання України.

Висновки

Таким чином, з урахуванням запропонованих раніше формулювань, у тому числі в контексті підвищення конкурентоспроможності, ми пропонуємо визначити дефініцію «промисловий потенціал», як сукупність структурних, технологічних, ресурсних, логістичних та інституційних елементів, що можуть бути використані підприємцями, за умов наявності достатнього обсягу капіталу, для виробництва конкурентоспроможного продукту відповідно до потреб суспільства.

Таке трактування дозволяє розглядати промисловий потенціал, як складову економічного потенціалу країни, в якій уособлено спроможність економічної системи забезпечувати прискорений соціально-економічний розвиток країни.

Для підвищення ефективності використання та прискореного розвитку промислового потенціалу, першочерговими завданнями державної політики є запровадження максимально сприятливих умов для розвитку підприємницької ініціативи, залучення інвестицій та належного захисту приватної власності.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Дайнеко Л.В. Промисловий комплекс України: стан і перспективи розвитку / [Дайнеко Л.В., Коваленко А.О., Коренюк П.І. та ін.]; зп ред. Б.М. Данилишина – К.: Наукова думка, 2007. – 276 с.
3. Економічний словник / За ред. П.І.Багрія, С.І.Дорогунцова. – К.: Гол ред. УРЕ АН УРСР, 1973. – 624 с.
4. Игнатенко Н.Т. Природно-ресурсный потенциал территории: географический анализ и синтез. - К.: Вища школа, 1986. С. 7.
5. Кіндзерський Ю.В. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-іноваційних трансформацій / Відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В.Кіндзерський. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. 408 с.
6. Кіндзерський Ю.В. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В.Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 928 с.
7. Крехівський О.В. Промисловий потенціал України: стан і перспективи / О.В. Крехівський – К.: Фенікс, 2007. – 120 с.
8. Куць О.І. Напрями підвищення конкурентоспроможності харчової промисловості України / Куць О.І., Куць Т.В. / Матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (у заочній формі): Розвиток аграрного сектору в умовах трансформаційних змін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – С. 94-96.
9. Монтенське Ш. Избранные произведения о духе законов / Ш. Монтенське. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.lib.mn/blog/sharl_monteske/.
10. Мостенська Т.Л. Організація виробництва на підприємствах харчової промисловості: Підручник / Т.Л. Мостенська, М.П. Сичевський; наук. ред. проф. Т.Л. Мостенська. – К. : Кондор, 2012. – 723 с.
11. Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2007.- 440 с.
12. Промисловість України: Стат. зб. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : - <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э.С. Райнерт; пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова; Гос. ун-т-Высшая школа экономики. – М. : Изд. дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.
14. Репіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / І.М. Репіна // Вісник Української академії державного управління при Президентіві України. – 1998. – № 2. – С. 262 – 271.
15. Сичевський М.П. Концептуальні засади галузевої паспортизації харчової індустрії України / [М.П. Сичевський, О.І. Куць, О.В. Коваленко та ін.]. – К.: ННЦІАЕ, 2013. – 264 с.
16. Словник іншомовних слів / За ред. чл.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1974. – С. 283.
17. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу/ Йозеф А. Шумпетер; пер. з англ. В. Старка. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.